PATRISTICA
PATRISTICS

Predicile Sfântului Petru Hrisologul la fuga Mântuitorului în Egipt (CL-CLI)

Dragoş BOICU[1]

Abstract: Of the approximately 180 homilies of St. Peter Chrysologus, two sermons [CL and CLI] stand out, being dedicated to the evocation of Christ's flight into Egypt, a feast based on the Nativity narrative of the Gospel of Matthew (2:13–15). The hermeneutic keys proposed to the audience are unique and offer a fresh interpretation of this scriptural passage, often overlooked in the liturgical cycle of the Nativity, illustrating once again the oratorical talent of the bishop of Ravenna.

Keywords: Peter Chrysologus, Ravenna, Christ's flight into Egypt, Nativity, Homiletics, Patristic exegesis

I

În corpusul omiletic al episcopului din Ravenna se găseşte un grupaj tematic aparte dedicat fugii Mântuitorului Hristos în Egipt (CL-CLI), predici care fac parte, după cum observasem cu alt prilej,[2] din „ciclul nativităţii" alături de cuvântările despre Întrupare şi Naştere (CXLA, CXLB, CXLI, CXLV, CXLVI, CXLVII, CXLVIII, CXLVIIIA), despre uciderea pruncilor de către Irod (CLII-CLIII), precum şi despre Epifanie (CLVI-CLX), la care se pot adăuga şi omiliile la Sfântul Ştefan (CLIV) şi la calendele lunii Ianuarie (CLV, CLVA).[3]

---

[1] Dr. Dragoș BOICU is Lecturer at the "Andrei Șaguna" Faculty of Orthodox Theology, "Lucian Blaga" University of Sibiu, Romania; E-mail: dragos.boicu@ulbsibiu.ro.

[2] Dragoș Boicu, „Praznicul Bunei Vestiri în omiliile Sf. Petru Chrysologul," în Pr. Prof. Dr. Daniel Buda, Arhim. Dr. Ioachim Tomoiagă et al., eds., *Jertfelnicie în apostolat, didascalie și liturghisire. Prinos de cinstire adus Înaltpreasfințitului Părintelui nostru Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, la împlinirea vârstei de 75 de ani* (Sibiu: Andreiana, 2022), 580-591; Dragoș Boicu, „Predicile Sfântului Petru Hrisologul la Epifanie," *Revista Teologică*, nr. 1 (2024): 86-102.

[3] Stéphane Mercier, *Divini ortus claritas. Le cycle de Noël dans les sermons de saint Pierre Chrysologue: introduction, traduction et commentaire*, Lucrare de disertaţie (Louvain: Faculté de Théologie, Université catholique de Louvain, 2018): 17-18.

Cele două predici *De fuga Domini in Aegyptum* au ca obiect tâlcuirea pericopei de la Matei 2:13-15, iar autenticitatea lor este incontestabilă, cum reiese din ampla investigaţie a surselor manuscrise realizată de către Alejandro Olivar, savantul benedictin care a stabilit ediţia critică a omiliilor.[4]

Lectura lor sugerează că sunt două cuvântări alcătuite în ani diferiţi în zilele de după celebrarea Naşterii Domnului. Ele nu prezintă indicii că ar fi fost rostite în continuarea altor omilii, nefiind legate organic şi structural de alte piese. De asemenea nu conţin elemente ce ar sugera fragmentarea temei şi necesitatea unei continuări. De aceea sunt considerate predici complete.

Conţinutul nu evidenţiază o proximitate anume în raport cu sărbătoarea Crăciunului. Din acest motiv Franco Sottocornola consideră că lectura pericopei de la Matei 2:13-15 şi tâlcuirea ei poate fi plasată în a doua duminică după Naşterea Domnului sau într-o altă zi mai apropiată de sărbătoarea sfinţilor „prunci nevinovaţi" ucişi de Irod,[5] pe care practica liturgică apuseană îi pomeneşte în ziua de 28 decembrie a fiecărui an.

Cuprinsul omiliilor

Din punct de vedere tematic, cele două omilii autentice sunt foarte ofertante întrucât relevă o serie de chei hermeneutice pentru o abordare exegetică nuanţată a pasajului din cel de-al doilea capitol al Evangheliei de la Matei, cum se poate constata din rezumatele următoare.

Sermo CL

Textul evanghelic este provocator şi aparent contrariant relatând un moment de slăbiciune pe care unii îl atribuie naturii dumnezeieşti, şi anume: fuga în Egipt din faţa ameninţării lui Irod (§1). Faptul că Dumnezeu Însuşi fuge de prigoana omului poate reprezenta un prilej de poticnire pentru credinţa noastră (§2). Chiar şi oamenii, precum David urmărit de Saul, când se ascund de mânia semenilor găsesc un loc de refugiu într-un spaţiu învecinat, dar pentru Mântuitorul nu s-a aflat un astfel de adăpost decât în Egiptul îndepărtat atât geografic, cât şi cultural (§3). Dacă aceste lucruri se întâmplă cu Mântuitorul Hristos, s-ar putea întreba unii de ce este condamnată slăbiciunea în prigoană a celorlalţi oameni, începând cu lepădarea apostolului Petru (§4). De asemenea, episcopul Ravennei se întreabă de ce nu a fost trecut sub tăcere de către evanghelist un astfel de

[4] Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico* (Abadia de Montserrat, 1962), 209-11.

[5] Franco Sottocornola, *L'anno liturgico nei sermoni di Pietro Crisologo* (Casena 1973), 232.

moment contrariant, ignorând obiceiul cronicarilor de a omite şi de a ascunde eşecurile eroilor lor. Din contră, o astfel de relatare alimentează învăţăturile eretice şi încurajează obrăznicia eterodocşilor (§5). Dar cuvântul Scripturii este mult mai profund, vestind un chin şi mai mare decât persecuţia, o durere pe care Dumnezeu-Omul a experimentat-o: călătoria clandestină plină primejdii (§6). Pentru episcopul Petru această fugă în Egipt din poruncă dumnezeiască este mai degrabă o retragere strategică şi o provocare a adversarului, indicii ale superiorităţii militare asupra inamicului (§7). Supunându-se condiţiilor istorice şi nu fricii – pentru că Hristos ca prunc omenesc nu era la vârsta la care să cunoască teama, iar ca Dumnezeu nu se putea teme –, Mântuitorul doar amână din aceleaşi necesităţi istorice manifestarea lucrării Sale răscumpărătoare pentru ca efectul ei să rodească deplin la momentul cel mai prielnic (§8). În acest joc strategic, Irod este doar un simplu pion al diavolului care caută să-L ucidă pe Cel care din fragedă pruncie îi preschimbă pe magi din închinători la stele în adoratori ai slavei dumnezeieşti. Anticipând puterea extraordinară de a preschimba întreaga lume, demonul încearcă să-L piardă de timpuriu pe acest Om deosebit (§9). Pentru a-şi respecta făgăduinţele făcute prin proroci, Mântuitorul amână momentul morţii până când aduce la îndeplinire cele promise (§10), iar evanghelistul subliniază că însăşi această fugă în Egipt reprezintă un act necesar pentru împlinirea uneia dintre profeţii. Episcopul Petru arată că şi un astfel de gest, aparent contradictoriu, are menirea de a confirma încrederea în profeţie şi în fidelitatea lui Dumnezeu faţă de propriile Sale făgăduinţe. Deci „Hristos fuge pentru noi, nu pentru Sine,” slujind tainelor „presărate de-a lungul timpului.” Nu în ultimul rând, fuga Mântuitorului poate să ne dea încredea de a ne retrage din faţa prigonitorilor, „pentru că în persecuţie e mai bine a fugi decât a te lepăda” (§11).

Sermo CLI

Pericopa evanghelică evidenţiază primejdia care Îl sileşte pe Dumnezeu-Întrupat să fugă. Porunca divină indică spaima şi constrângerea de care era cuprinsă chiar şi firea îngerilor din cer (§1). Urgenţa fugii nu mai ţine cont nici de starea precară şi de slăbiciunea proaspetei mame, nici de pericolele la care s-ar expune Iosif şi nici de toate îngrijorările inerente călătoriei clandestine. Locul refugiului este o veritabilă patrie a idolilor, dar cu toate acestea „nelegiuitul Egipt” este „rânduit spre ascunderea dumnezeirii” (§2). Spre deosebire de profetul Ilie pentru care s-a găsit un mic refugiu în apropriere, Mântuitorul trebuie să plece departe, salvându-Se prin fugă (§3). Dar în acest caz fuga este o lucrare a tainei care ascunde în ea puterea dumnezeiască, fiind urmărită izbăvirea lumii, căci altfel nu se explică „de ce ar fi fugit de moarte Cel ce venise ca să moară.” Lucrarea de răscumpărare a însemnat parcurgerea etapelor esenţiale ale vieţii omeneşti, asumând şi îndeplinind ca om cele specifice naturii umane şi săvârşind

ca Dumnezeu cele imposibile pentru a ajunge să reverse în lume cunoaşterea divinităţii Sale şi să izgonească neştiinţa. Dar pentru ca toate acestea să fi realizate, Hristos trebuia să supravieţuiască prigonirii lui Irod (§4). Chiar dacă unii s-ar putea întreba de ce Mântuitorul nu a evitat toate aceste nedreptăţi, episcopul Petru consideră că asumarea unui astfel de parcurs anevoios este dovada iubirii dumnezeieşti care experimentează de dragul nostru toate neputinţele şi „îndură suferinţele noastre ca să ridice suferinţele noastre" (§5). Mai mult decât atât, fuga lui Hristos are scopul de a legitima „fuga noastră în prigoniri." Episcopul Ravennei se pronunţă împotriva martiriului voluntar, evitarea confruntării fiind benefică chiar şi persecutorilor, aşa cum i s-a întâmplat prigonitorului Saul, care, urmărindu-i pe creştinii fugiţi la Damasc, a devenit apostolul Pavel. Prin urmare „fuga să nu fie considerată lipsită de demnitate" (§6). Însăşi pilda vieţii Mântuitorului ne arată că amânarea confruntării cu prigonitorii Săi a reprezentat prilejul reînnoirii vieţii tuturor oamenilor (§7). Un ultim înţeles simbolic al acestei fugi în Egipt a Mântuitorului îl reprezintă deschiderea neamurilor spre primirea Evangheliei, ospitalitate pe care Iudeea nu a arătat-o (§8).

O notă particulară asupra atitudinii credincioşilor în prigoane

Din cele două omilii se desprind mai multe idei, dar una se remarcă în mod particular şi are în vedere reacţia creştinilor în faţa persecuţiilor, fiind recomandată evitarea conflictului şi chiar fuga. Noţiunea de martiriu sau de mărturisire a credinţei cu riscul pierderii vieţii a făcut parte de timpuriu din realitatea cotidiană a creştinilor, iar suita de prigoane cu caracter local sau general desfăşurate în primele 3 veacuri ale erei creştine şi mai ales la începutul secolului al IV-lea în timpul primei tetrarhii au demonstrat cât de periculoasă era adeziunea la creştinism.

Dar dacă ideea de a muri pentru Hristos şi Evanghelie implică o cutezanţă împletită cu nobleţe spirituală şi nu a ridicat în sine o problemă, fiind de preferat tăgăduirii sau apostaziei, modul în care creştinul ajunge în faţa unei asemenea provocări a fost abordat diferit de-a lungul timpului. Fără vreo pretenţie de a prezenta într-o manieră elaborată şi exhaustivă această problemă, putem să ţinem cont de câteva repere patristice din secolul al III-lea care se pronunţă pe marginea subiectului.

Poate cea mai cunoscută este atitudinea fermă a lui Tertulian, expusă mai ales în lucrarea *De fuga in persecutione* (*CPL* 25), redactată în preajma anului 212, deci în timpul apropierii sale de montanism. După ce iniţial menţionase fuga din faţa persecuţiilor ca o modalitate de a exersa răbdarea, întrucât refugierea însăşi era o formă de suferinţă (*De Patientia*, cca. 203 d.Hr.), spre sfârşitul domniei lui Septimiu Sever Tertulian devine tot mai intransigent, considerând că, în ultimă instanţă, prigoana îşi are originea în voia lui Dumnezeu: „credem că persecuţia

se iveşte, din întâmplare, prin mijlocirea diavolului, dar nu de la diavol" [ita eam per diabolum si forte, non a diabolo evenire credimus].[6] Firul logic urmărit de Tertulian îl conduce la următoarea concluzie:

> Prin urmare dacă este evident de la cine provine persecuția, putem imediat să ajungem la întrebarea ta și să stabilim doar din aceste observații introductive că oamenii nu ar trebui să fugă în timpul persecuţiei. Căci dacă persecuția provine de la Dumnezeu, în nici un fel nu va trebui să fugim de ceea ce vine de la Dumnezeu; întrucât un motiv dublu respinge [fuga]: pe de o parte, ceea ce provine de la Dumnezeu nu trebuie evitat, și pe de altă parte, nici nu poate fi ocolit. [...] De aceea, cei care cred că ar trebui să fugă, fie Îl ocărăsc pe Dumnezeu că face răul, dacă fug de persecuție ca de rău (căci nimeni nu se ferește de bine); sau ei se consideră mai puternici decât Dumnezeu, cei care își imaginează că este posibil să scape atunci când Dumnezeu vrea ca astfel de evenimente să aibă loc.[7]

Desigur, unii creştini s-ar putea prevala de textul Scripturii:

> Din contră, zice cineva, a împlinit porunca, când a fugit din cetate în cetate. Căci așa a vrut un anumit individ, dar el însuşi fugar, să susțină, iar alții au făcut acelaşi lucru, nevrând să înțeleagă sensul acelei afirmaţii a Domnului, ca să o poată folosi ca un paravan pentru lașitatea lor, deși [afirmaţia] s-a referit la persoane, precum și la vremuri și la motive [specifice]. *Când vor începe*, spune El, *să vă prigonească, fugiți din cetate în cetate*.[8]

Despre modul strâmb şi arbitrar în care este interpretat acest pasaj din Evanghelia de la Matei (10:23), apologetul african mai pomeneşte şi în lucrarea *De Corona Militis* (cca. 211 d.Hr.):

> Murmură de fapt că pacea bună şi îndelungă este primejduită pentru ei. Nici nu mă îndoiesc că se îndepărtează de Scripturi şi că îşi trimit bagajele

[6] Tertulian, *De fuga in persecutione*, II.2, ed. J.J. Thierry, în *CCSL* 2 (Turnholt: Brepols, 1954), 1136.

[7] Tertulian, *De fuga*, IV.1, IV.4, 1139: „Igitur si constat, a quo persecutio eveniat, possumus iam consultationem tuam inducere et determinare ex hoc ipso praetractatu fugiendum in persecutione non esse. Si enim persecutio a deo evenit, nullo modo fugiendum erit, quod a deo evenit, sicut duplex ratio defendit, quia neque debeat devitari neque possit evadi, quod a deo evenit. Non debet devitari, quia bonum; necesse est enim bonum esse omne, quod deo visum est. [...] Igitur qui putant fugiendum, aut malum exprobrant deo, si persecutionem uti malum fugiunt – bonum enim nemo devitat –, aut fortiores se deo existimant, qui putant se evadere posse, si deus tale aliquid voluerit evenire."

[8] Tertulian, *De fuga*, VI.1, 1142: „'Immo', inquit, 'quia praeceptum adimplevit fugiens de civitate in civitatem.' Sic enim voluit quidam, sed et ipse fugitivus, argumentari et qui proinde nolunt intelligere sensum domini illius pronuntiationis, ut eam ad velamentum timiditatis suae utantur, cum et personas suas habuerit et tempora et causas. *Cum coeperint*, inquit, *persequi vos, fugite de civitate in civitatem*."

> [în avans], pregătindu-se ca să fugă din cetate în cetate. Nu se îngrijesc să reţină ceva din Evanghelie afară de acel [verset].[9]

Pe astfel de creştini Tertulian îi contrazice folosind tot pasaje din Scriptură: Matei 10:32, Luca 9:26, Matei 5:10 sau Matei 10:22.[10] Alţii îşi ascund slăbiciunea folosind aforisme ale înţelepciunii clasice elene, dar nu fac decât să sublinieze şi mai bine laşitatea lor:

> Dar unii, fără să acorde atenție îndemnurilor lui Dumnezeu, sunt mai gata să-și aplice acel verset grecesc al înțelepciunii lumești: *Cel ce a fugit se va lupta din nou*. Şi oare când ar fugi înapoi [spre luptă]? Şi când va fi biruitor cel care, ca fugar, este un om învins?[11].

De asemenea, Tertulian condamnă practica mituirii celor ce îi urmăresc pe creştini[12], arătând că şi acesta este tot un act de vânzare, potrivindu-li-se cuvintele adresate de Apostolul Petru lui Simon Magul: „Banii tăi să fie cu tine spre pierzare! Căci ai socotit că darul lui Dumnezeu se agoniseşte cu bani" (FA 8:20).

Deşi pledează pentru suportarea cu bărbăţie a prigoanei şi în ciuda simpatiilor montaniste care corespundeau exigenţelor mai ridicate din a doua parte a vieţii sale, Tertulian nu pare să încurajeze ideea de martiriu voluntar, cu atât mai mult cu cât montaniştii erau acuzaţi că se expun unui astfel de sfârşit violent.[13]

Problema retragerii din faţa persecutorilor este abordată mai nuanţat de către Sfântul Ciprian, episcopul Cartaginei († 258), dar nu trebuie omis faptul că el îşi dezvoltă această poziţie pe fondul unei noi faze a prigoanelor anticreştine care, din timpul domniei împăratului Deciu (249-251), devin mult mai dure şi mai sistematice, dobândind caracter general. Deşi condamnă categoric apostazia şi impune o disciplină aspră de pocăinţă pentru *lapsi*, în anul 250 se retrage el însuşi din faţa persecutorilor invocând că a procedat „aşa cum învaţă poruncile Domnului" [sicut Domini mandata instruunt].[14] Cu alt prilej, referindu-se chiar la pasajul din Matei 10:23, episcopul Cartaginei spune „de aceea Domnul a poruncit

---

[9] Tertulian, *De Corona Militis*, I.5, 1040: *„Mussitant denique tam bonam et longam pacem periclitari sibi. Nec dubito quosdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, fugae accingi de ciuitate in ciuitatem. Nullam enim aliam euangelii memoriam curant.*

[10] Tertulian, *De fuga*, VII.1, 1144.

[11] Tertulian, *De fuga*, X.1, 1147: „Sed omissis quidam divinis exhortationibus illum magis Graecum versiculum saecularis sententiae sibi adhibent: 'Qui fugiebat, rursus sibi proeliabitur'. Ut et rursus forsitan fugiat? Et quando vincet, qui, cum fugerit, victus est?".

[12] Tertulian, *De fuga*, XII-XIII, 1151-1554.

[13] William Tabbernee, „Early Montanism and Voluntary Martyrdom," *Colloquium* 17, nr. 2 (1985), 33-44. A se vedea şi Candida Moss, *The Myth of Persecution. How Early Christians Invented a Story of Martyrdom* (HarperOne, 2013), e-book.

[14] Ciprian al Cartaginei, *Epistula* 20, I.2, ed. G.F. Diercks, în *CCSL* 3B (Turnholt: Brepols, 1994), 106-107.

să ne retragem şi să fugim precum şi a învăţat să se facă ceea ce şi El a făcut."[15] Se pare că Sfântul Ciprian nu considera fuga de persecuţie ca un mijloc de a evita suferinţa în sine, ci pentru a evita apostazia şi pentru a duce mai departe misiunea creştină.[16] Într-un fel opţiunea pentru fugă sau acceptarea martiriului este dictată în cazul clericilor de interesul comunităţii, iar când moartea sângeroasă este în folosul Bisericii din Cartagina, Ciprian însuşi refuză să se mai retragă din calea persecutorilor, fiind în cele din urmă ucis la 14 septembrie 258. Dar chiar şi în prima fază a interogatoriului condus de proconsulul Paternus la 30 septembrie 257, când i se cere denunţarea, respectiv autodenunţarea clericilor, episcopul Cartaginei precizează că „rânduiala noastră opreşte pe cineva să se predea de la sine şi aceasta nu ar plăcea nici chiar hotărârii tale" [cum disciplina prohibeat, ut quis se ultro offerat, et tuae quoque censurae hoc displiceat].[17]

În perioada prigoanelor anticreştine se mai conturează o direcţie sau mai degrabă un fenomen interesant care poate fi numit martiraj voluntar sau martiraj provocat.[18]

Acesta apare uneori sporadic şi spontan cum este înregistrat cazul Sfintei Agatonica, martoră la uciderea Sfinţilor Carp şi Papil şi care, în urma unei revelaţii se alătură pe rug celor doi clerici.[19] Chiar şi în astfel de cazuri, caracterul spontan este contestat de către cercetările mai recente.[20]

Dar în alte situaţii o astfel de moarte martirică este premeditată. De aceea Geoffrey Ernest Maurice de Ste. Croix defineşte martirul voluntar drept: creştinul care „şi-a atras în mod deliberat şi inutil persecuţia căutând o moarte pe care ar fi putut-o evita fără a încălca vreun principiu creştin."[21] Tot el alcătuieşte un repertoriu al martirilor „voluntari şi cvasi-voluntari."[22]

---

[15] Ciprian al Cartaginei, *De lapsis*, 10, ed. M. Bénevot, în *CCSL* 3 (Turnholt: Brepols, 1972), 226: „Et ideo Dominus in persecutione secedere et fugere mandauit, adque, ut id fierit, et docuit et fecet."

[16] Ruth Sutcliffe, „To Flee or Not to Flee? Matthew 10:23 and Third Century Flight in Persecution," *Scrinium* 14 (2018): 157-58.

[17] „Actele proconsulare ale Sfântului Ciprian († 14 septembrie 258)," I.6, în *PSB* 11 [Părinți și Scriitori Bisericești: Actele martirice], trad. de Ioan Rămureanu (București: EIBMBOR, 1982), 177-79.

[18] Pentru o evoluţie a celor două sintagme a se vedea Candida Moss, „The Discourse of Voluntary Martyrdom: Ancient and Modern," *Church History* 81, nr. 3 (September 2012), 531-51.

[19] „Martiriul Sfinţilor Carp (episcop de Gados), Papil (diacon din Tiatira) şi Agatonica (13 octombrie 249-253)," în *PSB* 11, 166-68. Candida Moss califică cazul Sfintei Agatonica drept suicid (*The Myth of Persecution*).

[20] P. Lorraine Buck, „Voluntary martyrdom revisited," *The Journal of Theological Studies*, volumul 63, partea 1 (Aprilie 2012), 132-33.

[21] Geoffrey Ernest Maurice de Ste. Croix, „Voluntary Martyrdom in the Early Church," în Geoffrey Ernest Maurice de Ste. Croix, *Christian Persecution, Martyrdom, and Orthodoxy*, eds. M. Whitby, J. Streeter (Oxford: Oxford University Press, 2006), 153.

[22] Maurice de Ste. Croix, *Voluntary Martyrdom*, 165-85.

În rândul martirilor voluntari ar fi cuprinşi: creştinii care au solicitat în mod expres o moarte violentă; aceia care în timpul persecuţiilor au mărturisit în mod deliberat apartenenţa la creştinism, fapt care le-a atras condamnarea şi executarea şi aceia care au distrus în mod intenţionat reprezentările zeilor[23] sau i-au criticat pe guvernatorii provinciilor în timpul săvârşirii sacrificiilor.[24]

În alte cazuri martirajul voluntar este asociat cu anumite grupări eterodoxe sau schismatice, cum a fost cazul donatiştilor care se revendică a fi „Biserica martirilor," proclamând sfinţi pe toţi dizidenţi ucişi de forţele imperiale conduse de Paul şi Macarie pentru a-i uni cu forţa cu Biserica catholică. Nu ne miră faptul că sinodul nord-african din anul 348 sau 349 cu participarea a 50 de ierarhi în frunte cu episcopul Gratus al Cartaginei, opreşte prin canonul 2 cinstirea ca martiri a celor care s-au sinucis sau s-au expus conștient unor situații ce le-au fost fatale.[25] Aripa radicală donatistă alcătuită din aşa-numiţii circumcellioni îşi dobândeşte rapid faima că a dezvoltat o înclinație fanatică înspre martiraj.[26] Astfel, cataloagele ereziologice alcătuite în secolele IV-V accentuează potenţialul sinucigaş al acestei grupări. De exemplu, Philastrius episcopul Bresciei († cca. 397) spune că:

> În Africa sunt unii care sunt numiți Circuitores; aceștia înconjoară pământul și îi forțează pe cei pe care îi întâlnesc pe cale să-i ucidă: zicând că ei doresc să sufere martiriu, și din acest motiv până atunci [când sunt uciși] mulți trăiesc ca tâlhari. Iar unii dintre ei mor ca biothanati,[27] aruncându-se pe sine de pe marginea prăpăstiilor, și îndură alte feluri de moarte violentă; cei care se grăbesc să moară astfel, deși nu au o motivație, [cred că] îndură neajunsurile unei morții respectabile, dar mai degrabă se osândesc la judecata viitoare a lui Dumnezeu, în loc să se elibereze.[28]

[23] Canonul 60 al Sinodului de la Elvira (cca. 306-312 d.Hr.) precizează clar că „dacă cineva va sfărâma idolii şi va fi ucis, întrucât [o astfel de] faptă nu este descrisă vreodată în Evanghelie şi nici nu a fost descoperită prin apostoli, se cuvine ca el să nu fie socotit între martiri" [Si quis idola fregerit et ibidem fuerit occisus, quatenus in Evangelio scriptum non est neque invenietur sub apostolis unquam factum, placuit in numerum eum non recipi martyrum].

[24] Maurice de Ste. Croix, *Voluntary Martyrdom*, 153.

[25] Karl Joseph von Hefele, *A history of the councils of the Church: from the original documents*, V, 70, volumul 2, trad. de Henry Nutcombe Oxenham (Edinburgh: T&T Clark, 1896), 400-402.

[26] Jesse A. Hoover, *The Contours of Donatism: Theological and Ideological Diversity in Fourth Century North Africa*, Lucrare de disertaţie (Baylor University, 2008), 184.

[27] *biothanati* – termen derivat din grecescul *biaiothanatoi*, o formă adjectivală a sintagmei βιαίως θανεῖν (a muri în chip violent).

[28] Philastrius Brixiensis, *Diversarum Hereseon Liber*, ed. F. Heylen, în *CCSL* 9 (Turnhout: Brepols, 1947), 85: „Alii sunt in Africa qui Circuitores dicuntur. Hi circumeunt terras et quos inveniunt in via, cogunt eos ut interficiantur ab illis: dicentes se desiderare pati martyrium, et sub causa hac multi latrocinantur interdum. Quidam autem ex his velut biothanati moriuntur, sese

Spre sfârșitul secolului al IV-lea sau începutul celui următor, în lucrarea atribuită lui Ieronim († 420), *Indiculus de haeresibus*, găsim o descrie similară:

> (Aceşti) rătăciţi urmează nebuniei care este cunoscută tuturor. Căci din râvna pentru numele de martir și dornici de laudele omenești mai mult decât de iubirea lui Hristos, în timp ce săvârșesc rugăciunea se omoară fie (prin aruncarea) de pe loc abrupt, fie prin foc, fie punându-i pe alții să-i omoare, prin sabie, ca ieșind în chip violent din această viață să fie numiți martiri.[29]

Ghenadie de Marsilia († cca. 496), inspirat în bună parte din operele predecesorilor săi rezumă:

> Din dragostea pentru martiraj, aceștia se omoară pe ei înșiși ca să fie numiți martiri.[30]

Ca şi în cazul montaniştilor acuzaţi pe nedrept de tendinţe sinucigaşe de către autori patristici interesaţi să-i discrediteze, cercetările mai recente propun reconsiderarea centralităţii sacrificiului circumcellionilor prin martiriu voluntar, sacrificiu care nu se limitează strict la expunerea la situații riscante, ci cuprinde însăși dispoziția jertfelnică de fiecare zi pentru semenul lor.[31]

Suprapunând datele se poate constata că, dacă în secolul al III-lea expunerea la chinuri şi posibila moarte violentă par uşor de acceptat, autorii creştini din secolele următoare vor condamna martiriul voluntar ca suicid, viziune care devine standardul etic până astăzi. Şi totuşi există o singură situaţie în care este încurajată o astfel de formă de mucenicie pe care o aminteşte Sfântul Petru al Alexandriei († 311).

Deşi el însuşi se retrăsese din faţa „marii persecuţii" declanşate de Diocleţian şi Galeriu în special în Illyric şi Orient (303-305 d.Hr.), episcopul Alexandriei se găsea în închisoare în primăvara anului 306, de unde adresa comunităţii sale o

---

dantes ad praecipitium, diversumque subeunt calamitatis interitum; qui cum sine causa perire ita properant, honestae mortis sustinent detrimenta, et judicio Dei futuro se potius implicant, quam solvunt."

[29] (Pseudo-)Ieronim, *Indiculus de haeresibus*, 45, în *Corpus Haereseologicum*, volumul 1, ed. Franciscus Oehler (Berlin, 1856), 295-296: „Circumcelliones, quos Gotispitas vocant, huius supradictae haeresis habent doctrinam. Suam, quae omnibus nota est, in dementiam sequuntur insani. Nam amore nominis martyrii et laudis humanae magis [quam] caritatis Christi cupidi semetipsos, intedum oratione facta, aut praecipitio, aut incendio, aut alios ad sui necem invitantes, gladio perimunt, quo violenter ex hac vita discendentes martyres nominentur."

[30] Gennadius Massiliensis, *Liber de Ecclesiasticis Dogmatibus*, 69, în *Corpus Haereseologicum*, volumul 1, ed. Franciscus Oehler, 331: „Circumcelliones, id est agrestes, item Cotopitae, superiorum haeresin sectantes. Hi amore martyrii semetipsos interimunt, ut martyres nominentur."

[31] Valerio Neri, „Ancora sui Circumcelliones," *Mediteraneo Antico*, vol. 12:1-2 (2009), 194-95.

scrisoare canonică, în care trata problema primirii celor care au căzut din credinţă în timpul prigoanei.[32] De timpuriu cuprinsul scrisorii a fost divizat în 14 canoane, la care este adăugat ca al cincisprezecelea un pasaj dintr-o altă epistolă, iar din aceste 15 canoane, 4 se referă la martiriul voluntar (canoanele 8-11). Cu toate că se exprimă prudent cu privire la cei ce „şi-au adus asupra lor ispita de a se lupta cu marea şi cu multa înviforare, dar mai ales că au aprins cărbunii păcătoşilor împotriva fraţilor,"[33] episcopul Alexandriei pare să accepte mărturisirea voluntară numai atunci când a fost făcută de cei care au căzut, dar s-au pocăit (canonul 8): „nevoindu-se mai cu putere, să fie învredniciţi şi ei de răsplata chemării de sus. Fiindcă se spune: cel drept, de şapte ori va cădea şi se va ridica, lucru pe care dacă l-ar fi făcut toţi cei ce căzuseră, ar fi arătat pocăinţa desăvârşită şi din toată inima."[34] Dacă textul nu pare să fie foarte clar şi să încurajeze martiriul voluntar al celor care au căzut deja din credinţă, în prologul la *Noul Martirion* pe care Nicodim Aghioruitul îl publica în 1799 la Veneţia îl găsim ca bază pentru următorul enunţ: „pocăinţa desăvârşită şi din toată inima a celor ce s-au lepădat de Hristos se împlineşte atunci când merg în locul acela în care s-au lepădat de Hristos şi Îl mărturisesc din nou înainte tuturor şi mor în această mărturisire."[35]

În aceeaşi epistolă canonică a Sfântului Petru al Alexandriei, în următorul pasaj sau canon găsim o condamnare expresă a martirajului voluntar:

> [Hristos] a spus *vă vor preda*, iar nu că *vă veţi preda pe voi înşivă*. Şi spune: *veţi fi duşi la dregători şi la împăraţi din pricina numelui Meu* [Lc 21:12], iar nu că *vă veţi duce voi înşivă*. Fiindcă El doreşte ca noi să fugim dintr-un loc în altul când suntem prigoniţi pentru numele Lui, după cum Îl auzim din nou că spune: *când vă prigonesc pe voi în cetatea aceasta, fugiţi în cealaltă* [Mt 10:23]. Fiindcă el nu doreşte ca noi să ne ducem de bunăvoie la scutierii şi lăncierii diavolului, ca să nu devenim pentru aceştia pricini pentru mai multe omoruri, ca şi cum i-am forţa pe aceştia să sporească în cruzie şi ă îndeplinească fapte aducătoare de moarte, ci să aşteptăm şi să ne ferim şi să priveghem şi să ne rugăm să nu intrăm în ispită [Mt 26:41]. Astfel, Ştefan, primul care a primit martiriul mergând pe urmele Lui, după ce a fost prins în Ierusalim de către nelegiuiţi şi dus în sinedriu, când a fost omorât cu pietre în numele lui Hristos a fost preaslăvit, fiindcă striga şi se ruga: *Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta* (FA 7:60). De asemenea, după ce Iacov, cel de-al doilea, a fost arestat de către Irod, i-a fost tăiat

[32] Răzvan Perşa, „Canoanele Sfântului Petru al Alexandriei († 311)," *Canoanele Bisericii Ortodoxe – Volumul III: Canoanele Sfinţilor Părinţi, Canoanele întregitoare şi Prescripţii canonice*, ediție bilingvă, introduceri, note şi traducere de Răzvan Perşa (Bucureşti: Basilica, 2022), 42.

[33] Petru al Alexandriei, *Canonul 9*, în *Canoanele Bisericii Ortodoxe,* volumul 3, 53.

[34] Petru al Alexandriei, *Canonul 8*, 51-52.

[35] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Noul Martirologhion*, trad. de Mircea Ştefan (Iaşi: Doxologia, 2016), 31.

> capul cu sabia. De asemenea, Petru, cel distins între apostoli, a fost adeseori arestat, întemniţat şi batjocorit, iar mai apoi a fost răstignit în Roma. De asemenea, mult vestitul Pavel a fost predat de multe ori, fiind primejduit până la moarte, şi, după ce a răbdat multe lucruri şi a fost preaslăvit în multe prigoniri şi asupriri, i-a fost tăiat capul cu sabia în aceeaşi cetate, deşi în Damasc fusese coborât noaptea cu coşul peste zid şi a scăpat din mâinile celui care să-l piardă. Fiindcă scopul lor principal era să binevestească şi să înveţe cuvântul lui Dumnezeu prin care îi întăreau pe fraţi ca să rămână în credinţă [...].[36]

Grăbirea confruntării cu prigonitorii are mai multe consecinţe între care compromiterea activităţii misionare, dar şi agravarea persecuţiei, determinându-i pe vrăjmaşii Bisericii să acţioneze cu mai multă cruzime împotriva creştinilor. De asemenea, putem constata o viziune similară cu cea formulată de Petru Hrisologul spre jumătatea veacului al V-lea, când afirmă:

> De aceea Hristos fuge, ca să orânduiască fuga noastră în prigoniri. Martirul prins trebuie să rămână statornic, iar cel neprins trebuie să fugă de cel ce îl persecută, ca timpul să fie îngăduitor cu prigonitorul ca să-şi vină în simţiri, şi să nu îndepărteze de la sine prilejul de a se ruga; precum spune Domnul: *Dacă vă vor prigoni în această cetate fugiţi în alta* (Mt 10:23). Cel ce îl provoacă pe prigonitor îl face [să devină persecutor], cel ce îl evită, îl îndreaptă. Deci trebuie să fugim, nu trebuie să provocăm, dacă vrem ca prigonitorii noştri să fie izbăviţi, pentru care ni s-a poruncit ca noi să ne rugăm: *Rugaţi-vă*, zice, *pentru cei ce vă prigonesc!* (Mt 5:44) Trebuie să ne rugăm şi trebuie să fugim, ca să fie îndreptat şi cel care se înfurie din neştiinţă, iar cel care pătimeşte să îndure palma cu răbdare, nu să se expună la primejdia nechibzuinţei. Fraţilor, dacă martirii nu ar fi fugit de Saul, nu l-ar fi făcut martir pe Pavel. Hristos a învăţat să fie făcut acest lucru, ne-a lăsat nouă această pildă şi întrucât chiar Domnul a fugit, slujitorul să nu considere fuga lipsită de demnitate (Sermo CLI, 6).

Există o pronie care se manifestă în intervalul de timp creat prin amânarea înfruntării sfârşitului martiric, chiar dacă este inevitabil. Dar Providenţa nu se manifestă doar asupra celui persecutat şi asupra comunităţii care beneficiază de prelungirea prezenţei celor urmăriţi, ci chiar şi asupra prigonitorilor care, acţionând lucid şi în afara impulsului de moment, pot fi aduşi la credinţă sau la o viaţă dreaptă.

Desigur, s-ar putea obiecta că Petru al Alexandriei se poziţionează favorabil retragerii din calea persecuţiei şi pentru că el însuşi a făcut acest gest în anul 303. Aceeaşi părtinire poate fi suspectată şi în formularea canonului 13, care îi absolvă

[36] Petru al Alexandriei, *Canonul 9*, 54.

de vreo responsabilitate pe cei care au cauzat prin fuga lor persecutarea altora, fiind făcută şi o trimitere la fuga în Egipt a Mântuitorului:

> Nici celor care au părăsit toate pentru mântuirea sufletului şi au fugit nu le este adusă acuzaţia că alţii ar fi fost prinşi din pricina lor. Deoarece şi în Efes, în locul lui Pavel, i-au dus cu forţa în teatru pe Gaius şi pe Aristarh, însoţitorii de drum ai lui Pavel, şi când acesta a dorit să intre în mijlocul poporului, fiindcă din cauza lui s-a produs răzvrătirea, deoarece a convins şi convertit la cinstirea lui Dumnezeu mulţime multă, se spune că ucenicii nu l-au lăsat. Încă şi unii dintre dregătorii Asiei, care îi erau prieteni, trimiţând la el, îl rugau să nu se ducă în teatru [FA 19:30-31]. Iar dacă unii ar continua să râdă de cei care ascultă întru totul de ceea ce se spune: scapă şi mântuieşte-ţi sufletul şi nu privi înapoi [Fc 19:17], atunci să îşi aducă aminte şi de Petru, cel distins între apostoli, care a fost, de asemenea, aruncat în închisoare şi a fost dat la patru străji de câte patru ostaşi ca să-l păzească [FA 12:3-4], dar care a fugit noaptea şi a fost scăpat din mâna sângerosului Irod şi de aşteptarea întreagă a poporului lui Israel, conform poruncii Îngerului Domnului, căci se spune: *şi făcându-se ziua, nu mică a fost tulburarea între ostaşi. Ce s-a întâmplat, oare, cu Petru? Iar Irod, cerându-l şi negăsindu-l, după ce au fost cercetaţi paznicii, a poruncit să fie sugrumaţi* [FA 12:18-19], însă nu se poate atribui nicio vină lui Petru din cauza acestora. Deoarece era posibil ca şi ei să scape după ce au văzut ceea ce se întâmplase, precum toţi copiii din Betleem şi din toate ţinuturile lui, dacă părinţii lor ar fi cunoscut ceea ce avea să se petreacă, copiii care au fost omorâţi de către Irod cel sângeros din cauză că el căuta să piardă un prunc care însă a scăpat datorită poruncii Îngerului Domnului.[37]

Observăm că tradiţia Bisericii cu privire la atitudinea creştinului în faţa prigoanei nu este unitară şi reflectă mai degrabă tendinţe de generalizare a unor situaţii particulare în funcţie de experienţa personală a celor ce se pronunţă pe marginea acestui subiect fie că este vorba de refugiu, înfruntare stoică sau chiar martiraj voluntar. Susţinând retragerea din faţa persecuţiei Sfântul Petru Hrisologul pare să se alinieze la tradiţia patristică reprezentată de Sfântul Ciprian al Cartaginei şi la practica canonică formulată de către Petru al Alexandriei. Nu este exclus, ca episcopul Ravenei să fi ajuns la o astfel de convingere pe fondul unor experienţe personale, dar, din păcate, absenţa unor detalii istorice mai bogate referitoare la activitatea pastorală derulată de el ne împiedică să descoperim motivele care l-ar fi putut determina să îmbrăţişeze o astfel de atitudine.

*

[37] Petru al Alexandriei, *Canonul 13*, 60-61.

În stilul său concis, Sfântul Petru Hrisologul formulează o scurtă dar cuprinzătoare explicaţie a celor 3 versete ale Evangheliei de la Matei care fac trimitere la fuga în Egipt a Mântuitorului la scurt timp după Naşterea Sa umilă în Betleem. Cheile hermeneutice propuse auditoriului sunt inedite şi oferă o interpretare proaspătă a acestui pasaj scripturistic, adesea trecut în plan secund în ciclul liturgic al *Nativităţii*, ilustrând o dată în plus talentul oratoric al episcopului din Ravenna.

II

Omiliile CL-CLI ale Sfântului Petru Hrisologul[38]

Omilia a CL-a: Cu privire la fuga Domnului în Egipt

1. Cine ar îndrăzni să spună că Dumnezeu a fugit ca un om de vreme ce cuvântul nu explică zămislirea şi naşterea din Fecioară, înţelegerea nu le acceptă, nici mintea omenească nu le cuprinde? Zice [Scriptura]: *îngerul Domnului se arată în vis lui Iosif, zicând: ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt* (Mt 2:13). Dacă am spus că lucrarea bunătăţii (divine) este naşterea lui Hristos, ce vom zice despre ceea ce s-a citit, anume că a fugit? Poate, precum am spus că S-a născut ca să reînnoiască firea, aşa am putea zice că se refugiază pentru a-i chema înapoi pe refugiaţi. Şi de fapt, dacă El Însuşi cutreieră munţii pentru a rechema oile rătăcite, cum nu ar merge El însuşi în exil ca să aducă înapoi popoarele rătăcitoare?

2. *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt* (Mt 2:13). De ce este astfel tratat un fapt dumnezeiesc, încât auzul omenesc să se tulbure, sufletul să fie istovit, înţelegerea să trudească, priceperea să se tocească, credinţa să şovăie, nădejdea să se poticnească, şi însăşi încrederea să cedeze? *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Dumnezeu fuge când omul îl prigoneşte, cerul se cutremură când pământul se dezlănţuie, îngerii se tulbură când pulberea se înalţă şi teama Tatălui se arătă când Fiul fuge.

3. *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Când Saul îl prigonea, David s-a refugiat în Iudeea, s-a stabilit în locurile învecinate; casa unei singure văduve i-a fost de ajuns lui Ilie spre refugiu; (dar) când fuge Hristos pentru El nu se găseşte niciun loc, nu se găseşte nicio provincie, nici patria nu îi vine în ajutor. Pe când pleacă nu i-au fost de ajuns neamurile învecinate, nici regiunile înconjurătoare, ci îi este rânduit exilul barbar în ţinutul trist al Egiptului, [atât de] străin în înfăţişare, limbă şi obiceiuri.

[38] Textul folosit pentru traducere este cel al ediţiei critice stabilite de către Alejandro Olivar în *Sancti Petri Chrysologi Collectio sermonum*, III, în *Corpus Christianorumm Series Latina* XXIVB (Turnholt: Brepols, 1982), 931-46.

4. *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Dacă fuge Scăparea lucrurilor şi Ajutorul tuturor se ascunde, dacă Întărirea tuturor se înspăimântă şi dacă Apărarea tuturor nu se apără pe sine, de ce e înfierată fuga omenească, în ce chip e acuzată înfricoşarea, pentru ce e învinuită spaima? Pentru ce e acuzat Petru că se teme şi se leapădă, ori Ioan că se înspăimântă şi fuge, şi toţi ucenicii că Îl abandonează de frică?

5. Şi întrucât, fraţilor, s-au petrecut acestea, de ce sunt ele consemnate în scris,[39] de ce sunt menţionate în cărţi, de ce sunt citite de-a lungul veacurilor, de ce se fac cunoscute prin citirile zilnice, de ce sunt răspândite la toate neamurile? Oare nu ca toată limba, locul, vârsta şi timpul să cunoască faptul că Dumnezeu s-a temut? Precum faptele de vitejie chiar şi când sunt citite ridică sufletele spre izbândă, tot astfel când slăbiciunile sunt pomenite sufletele se doboară. Deci ce a vrut evanghelistul [să afirme], încât a scris spre veşnica aducere aminte? Este propriu ostaşului devotat să treacă sub tăcere fuga împăratului său şi să pomenească statornicia sa, să treacă sub tăcere temerile şi să grăiască despre virtuţile lui, să lase nespuse cele neputincioase şi să arate puterea, să şteargă cele potrivnice şi să vestească triumfurile, prin care ar putea şi să zdrobească îndrăzneala vrăjmaşilor şi să stârnească curajul aliaţilor. Deci evanghelistul, pomenind unele ca acestea, pare că impulsionează lătratul ereticilor şi că ar înlătura apărarea de la cei credincioşi.

6. A spus [Scriptura]: *ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Este poruncită fuga nu plecarea,[40] e arătată[41] necesitatea, nu voinţa [lor], îngerul anunţă călătoria tăinuită, nu voiajul liber, astfel încât drumul care este mereu primejdios în sine, să fie şi mai vătămător prin frică. Deci acum e vremea ca să cercetăm din ce pricină au fost scrise acestea pentru noi.

7. *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Când luptătorul se retrage în război [acest lucru] e propriu strategiei, nu fricii. Faptul că Dumnezeu fuge de om e lucrarea tainei, iar nu a temerii. Când cel puternic se supune celui slab, el nu se teme de urmăritor, ci-l provoacă în public. De fapt, Cel ce doreşte să dobândească victoria asupra vrăjmaşului a vrut să-l biruie în câmp deschis. Cel ce a vrut să transmită de-a lungul secolelor triumful său nu suportă să provoace un conflict ascuns. O victorie secretă şi un curaj ascuns nu lasă un exemplu pentru urmaşi.

8. De aceea fuge Hristos: ca să se supună împrejurărilor, nu lui Irod. De fapt Cel ce venise să dobândească victoria asupra vrăjmaşului nu fuge de moarte, nici nu se înspăimântă de cursele omeneşti Cel ce venise să descopere vicleniile

---

[39] *litteris mandantur* – litt. sunt încredinţate literelor.

[40] Punând în antiteză termenii *fuga* şi *profectio* Petru Hrisologul evidenţază contrastul dintre mişcarea de retragere din faţa unui pericol şi alergarea voluntară înspre o destinaţie, idee subliniată şi în omilia următoare (Sermo CLI.1).

[41] *inponitur* – litt. este constrânsă.

înselăciunii drăceşti. Nu S-a temut atunci când era prunc şi nu a ştiut să se teamă ca om, iar ca Dumnezeu nu putea să se teamă. Fraţilor, dacă Hristos ar fi fost atunci sacrificat în acea turmă [de prunci] sugari, moartea ar fi fost pentru El întâmplătoare, nu voluntară; [sacrificiul] nu ar fi fost curaj, ci slăbiciune, ar fi fost necesitate, nu putere, şi ar fi fost răsplata nevinovăţiei, nu încununarea majestăţii. Cu siguranţă unde s-ar mai fi [împlinit] ceea ce a fost spus de Dumnezeu: *Să nu ucizi mielul în laptele mamei lui* (Is 23:19; 34:26; Dt 14:20).

9. Zice [Scriptura]: *fiindcă Irod are să caute Pruncul* (Mt 2:13). Irod căuta, dar prin Irod îl căuta diavolul, de vreme ce văzuse că scăpaseră de el magii pe care el îi socotise căpeteniile rătăcirii lui. Dacă Hristos (stând) legat în faşă, cuprins la sânii maicii (sale), dacă tace cu limba, dacă (încă nu are) o lucrare văzută, dacă (încă nu face) niciun pas şi totuşi i-a preschimbat în generalii Săi fideli pe purtătorii de stindarde ale diavolului, adică pe magi, diavolul vedea deja ce ar putea face Hristos la vârsta deplină şi de aceea îi trimisese pe iudei şi l-a mânat pe Irod ca să împiedice[42] spre folosul său copilăria suspicioasă a lui Hristos, ca iscusitul uneltitor să prevină însemnele viitoare ale puterii Lui şi să înlăture stindardul crucii distrugător pentru el, dar preavictorios pentru noi. Simţise diavolul, simţise că în curând Hristos ar fi reînnoit viaţa şi lumea toată prin învăţăturile şi puterile Sale, simţise că [Pruncul] ce acum încă plângea pusese stăpânire peste cele mai înalte ale lumii, potrivit acelui (cuvânt) al prorocului: *Mai înainte ca băiatul să zică „tată şi mamă," el va primi toată bogăţia Damascului şi prada Samariei* (Is 8:4) şi precum iudeii înşişi mărturisesc când spun: *Vedeţi că nimic nu folosiţi! Iată, lumea s-a dus după El* (In 12:19).

10. Hristos făgăduise prin lege şi prin proroci că urma să vină în carne, că urma să crească prin treptele vârstelor, că urma să vestească slava Împărăţiei cereşti, că urma să propovăduiască învăţătura credinţei şi va să izgonească demonii doar cu porunca cuvântului, că urma să dea vedere orbilor, alergare şchiopilor, glas muţilor, auzire surzilor, iertare păcătoşilor, viaţă celor morţi (Mt 11:5; Lc 7:22). De aceea, urmând să împlinească această (lucrare) ca bărbat (matur), Hristos amână moartea, nu fuge (de ea).

11. În sfârşit, evanghelistul afirmă că fuga Lui nu provenea din frica de pericol, ci din taina profeţiei, astfel zicând: *ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Şi apoi: *ca să se împlinească cuvântul spus de Domnul, prin prorocul: Din Egipt am chemat pe Fiul Meu* (Mt 2:15). Deci Hristos fuge, ca adevărul Legii, încrederea în profeţie şi mărturia psaltirii să rămână statornice, precum zice Domnul Însuşi: *era nevoie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în prooroci şi în psalmi* (Lc 24:44). Hristos fuge pentru noi nu pentru Sine; Hristos fuge ca să slujească tainele presărate de-a lungul timpurilor. Hristos fuge ca prin viitoarele miracole să înlăture pentru cei necredincioşi

[42] *praeveniret* – litt. să prevină, să preîntâmpine.

posibilitatea justificării, şi să arate dovezile credinţei celor ce vor crede. Şi în fine, Hristos fuge ca să ne dăruiască încrederea de a fugi, pentru că în persecuţie e mai bine a fugi decât a te lepăda. De aceea, întrucât nu a vrut să fugă, Petru s-a lepădat, iar Ioan a fugit ca să nu se lepede.

Omilia a CLI-a: A doua despre acelaşi subiect

1. Lectura de astăzi a mişcat inimile, a zguduit cele dinlăuntru, a făcut ca auzul să se uimească. *Iată*, zice, *îngerul Domnului i s-a arătat în vis lui Iosif, zicând: Scoală-te, ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt* (Mt 2:13). Ce putere, ce forţă, ce primejdie a fost atât de puternică încât să-l silească spre fugă pe cel Căruia nici fecioria nu i s-a opus când s-a născut, nici raţiunea nu l-a înfruntat, nici natura nu l-a contrazis? *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt*. Mai respectuos ar fi putut spune: *mergi în Egipt*, ca să fie plecare, nu fugă; o alegere, nu constrângere; o hotărâre, nu spaimă; [o decizie] cel puţin omenească dacă nu dumnezeiască. Dar acum este poruncită fuga, s-a poruncit din cer, s-a poruncit prin înger încât pare că frica stăpânise mai înainte în cer [şi apoi] pe pământ.

2. *Ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt.* Fugi în Egipt, dintr-ale Tale spre cele străine, din cele sfinte spre cele pângărite, din templul Tău spre templele demonilor, din ţinutul sfânt spre patria idolilor. Suprafaţa Iudeii nu e de ajuns, atât de strâmtă este întinderea întregii lumii, încăperea de taină a templului nu-L cuprinde, ceata preoţească nu e de ajuns, mulţimea de necercetat a celor împreună născuţi nu-L poate ascunde, aşa cum poate nelegiuitul Egipt să fie rânduit spre ascunderea dumnezeirii. Astfel situaţia sileşte, astfel nu este vreme de a se ţine seama de starea fecioarei,[43] de oboseala mamei, de slăbiciunea femeiască,[44] de primejduirea lui Iosif, de neliniştirea provocată de distanţă, de părăsirea întregii case şi cel mai greu (lucru) dintre acestea de faptul că ei ca iudei urmau să călătorească printre neamuri, cu care nu au nicio părtăşie, ba chiar este nemăsurată năruirea [sufletească] prin încălcarea Legii.

3. O câtă greutate! Călătoria (este) dificilă chiar şi printre concetăţeni şi fraţi. Cel ce trăieşte în casă străină duce dorul propriei locuinţe.[45] Şi unde e [împlinirea] acelui (cuvânt): *Doamne, scăpare te-ai făcut pentru noi* (Ps 89:1) şi *Dumnezeul nostru scăparea şi tăria* (Ps 45:2)? Dacă Scăparea fuge şi Curajul se teme, dacă Apărătorul pleacă, ce fel de viaţă, ce fel de nădejde, ce fel de siguranţă şi ce protecţie [va mai fi]? O singură văduvă i-a fost de ajuns lui Ilie împotriva curselor regelui neînfrânat, dar lui Hristos nu i-a fost de ajuns întreaga Iudee împotriva ameninţărilor lui Irod cel înrobit [de diavol]. Ilie mistuie cu foc ceresc pe cei

[43] *verecundiam virginis* – litt. modestia fecioarei.

[44] *sexus pudorem* – litt. sfiala sexului.

[45] *sapit quid sit sua domus, qui sentit alienam* – litt. înţelege ce este casa sa acela care o experimentează pe cea străină.

trimişi la el, dar Hristos se salvează doar prin fugă. Şi sunt de ajuns jelirile cu privire la fuga lui Hristos înşirate până aici.

4. Fraţilor, faptul că Hristos a fugit a fost lucrarea tainei, nu a fricii, a fost eliberarea făpturii, nu primejduirea Făcătorului, a fost propriu puterii dumnezeieşti, nicidecumm însuşirea fragilităţii omeneşti, nu a fost spre moartea Ziditorului, ci a fost spre viaţa lumii. Căci de ce ar fi fugit de moarte Cel ce venise ca să moară? Dacă ar fi îngăduit să fie ucis ca prunc, Hristos ar fi răpus toată pricina mântuirii noastre. Hristos venise ca să confirme prin exemple ceea ce a învăţat prin porunci şi El însuşi să facă cele ce poruncise a fi îndeplinite şi să dovedească prin vedere că erau posibile cele ce păreau cu neputinţă prin auzire. Venise ca prin semne să reverse în lume cunoaşterea dumnezeirii Sale şi să îndepărteze ignoranţa neamului omenesc cel neştiutor. Venise ca prin virtuţi să îmboldească inimile trândave ale muritorilor spre credinţă. Venise ca prin înfruntarea făţişă să-l biruie pe diavol, ca prin poruncă divină să fie înfrânt şi de oameni şi prin exemplul omenesc să fie pus la pământ. Venise ca să împlinească făgăduinţele cu privire la prezenţa Sa ca celor ce li se dăduse să-L cunoască să le îngăduise şi să-L vadă. Venise ca iudeul să se îndepărteze de nesocotirea Legii. Venise ca să-i aducăm pe păgâni la credinţă. Venise ca pe apostoli să-i aleagă dascăli ai lumii şi să îi umple pe ei de învăţăturile cereşti, să-i întărească prin virtuţi, să-i întrarmeze prin semne ca prin miracole să-i supună pe cei neîmblânziţi, prin virtuţi să-i însănătoşească pe cei neputincioşi şi prin învăţături să-i înveţe pe cei neştiutori. Şi în cele din urmă venise ca, murind, să piardă moartea, pătrunzând întru cele de jos (ale iadului) să le distrugă, înviind să deschidă mormintele, înălţându-se la ceruri să dea cele pământeşti celor cereşti. Cu siguranţă am fi fost lipsiţi de toate acestea dacă Hristos nu ar fi fugit când era Prunc.[46]

5. Dar tu ascultătorule ai spune: întrucât se putea [întâmpla] şi altfel, de ce să se supună atâtor şi unor astfel de nedreptăţi? Cum? Întâi (de toate) pentru că nici omul nu putea să fie izbăvit decât prin om, nici nedreptăţile omeneşti nu puteau să fie îndepărtate decât prin nedreptăţi omeneşti. Cel ce vrea să se preocupe de problema altuia o face să devină problema lui. Iar cel ce nu suferă împreună, nu poate înlătura pătimirile (celuilalt). Hristos ne rabdă pe noi în Sine ca să ni Se dea nouă, îndură suferinţele noastre ca să ridice suferinţele noastre.

6. De aceea Hristos fuge, ca să orânduiască fuga noastră în prigoniri. Martirul prins trebuie să rămână statornic, iar cel neprins trebuie să fugă de cel ce îl persecută, ca timpul să fie îngăduitor cu prigonitorul ca să-şi vină în simţiri, şi să nu îndepărteze de la sine prilejul de a se ruga; precum spune Domnul: *Dacă vă vor prigoni în această cetate fugiţi în alta* (Mt 10:23). Cel ce îl provoacă pe prigonitor îl face [să devină persecutor], cel ce îl evită, îl îndreaptă. Deci trebuie să fugim, nu trebuie să provocăm, dacă vrem ca prigonitorii noştri să fie izbăviţi,

[46] *cum esset in cunabulis* – litt. când era în leagăn.

pentru care ni s-a poruncit ca noi să ne rugăm: *Rugaţi-vă*, zice, *pentru cei ce vă prigonesc!* (Mt 5:44) Trebuie să ne rugăm şi trebuie să fugim, ca să fie îndreptat şi cel care se înfurie din neştiinţă, iar cel care pătimeşte să îndure palma cu răbdare, nu să se expună la primejdia nechibzuinţei. Fraţilor, dacă martirii nu ar fi fugit de Saul, nu l-ar fi făcut martir pe Pavel. Hristos a învăţat să fie făcut acest lucru, ne-a lăsat nouă această pildă şi întrucât chiar Domnul a fugit, slujitorul să nu considere fuga lipsită de demnitate.

7. Şi un alt motiv pentru care Hristos fuge este acela că pruncul amână timpul pătimirii Sale, pentru ca după 30 de ani ai vieţii în trup să se suie pe cruce, ca Cel ce l-a făcut pe om desăvârşit spre viaţă să-l reînnoiască acum spre viaţa desăvârşită, şi în acest chip să-l redea cerului pe cel pe care îl pusese astfel pe pământ.

8. Şi faptul că a fugit în Egipt s-a întâmplat dintr-un alt motiv: a fugit în Egipt ca să pedepsească necredinţa iudeilor prin credinţa neamurilor, căci Egiptul L-a primit supus pe Domnul său, pe Care Iudeea îl alungase, ca să arate în prefigurarea aceasta că Biserica avea întâietate faţă de sinagogă (şi) neamurile (aveau întâietate) în credinţă faţă de iudei.